

DONNA J. HARAWAY

Wanneer soorten kennismaken

In vertaling van
MARK LEEGSA

NOORDBOEK
DIERENRECHTENBIBLIOTHEEK

Dit boek is tot stand gekomen met steun van het
Barth-Misset Fonds en Stichting Dier&Recht

© 2024 Donna J. Haraway | uitgeverij Noordboek

Originele titel *When Species Meet*
Copyright © 2008 by Donna J. Haraway
Licensed by the University of Minnesota Press, Minneapolis, Minnesota, U.S.A.

Vertaling Mark Leegsma

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek, Hellingbaas 1, 8401 JH Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

Omslagontwerp René van der Vooren
Binnenwerkverzorging Pre Press Media Groep, Leerdam

ISBN 978 94 6471 047 2 | NUR 730

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

Inhoud

Erkenningen	7
Deel 1. Wij zijn nooit mens geweest	13
1 Wanneer soorten kennismaken	15
2 Honden van toegevoegde waarde en levendig kapitaal	77
3 Lijden delen	115
4 Onderzochte levens	155
5 Vuilnisbakkies klonen, tijgers redden	215
Deel 2. Aantekeningen van een sportverslaggeversdochter	255
6 Vaardige lichamen en metgezelsorten	257
7 Soorten van vriendschap	283
8 Trainen in de contactzone	319
Deel 3. Strengesoorten	383
9 Crittercam	385
10 Chicken	409
11 Metgezelsorten in wording in de technocultuur	425
12 Afscheidshapjes	439
Nawoord door Johan Braeckman & Michel Vandenbosch	465
Noten	475
Publicatiegeschiedenis	576
Personen- en zakenregister	577

Erkenningen

Wanneer soorten kennismaken is een erkenning van de levendige verknopingen die de wereld waar ik in leef samenbinden, maar hier wil ik een aantal menselijke en niet-menselijke dieren bij naam noemen die in het bijzonder verstrengeld zijn met de weefsels van dit boek. Al degenen die ik mijn dierenfolk noem en hun metgezellen moeten vooraan staan — de geleerden, kunstenaars, vrienden, sportmaatjes en wetenschappers aan wier werk direct vorm is gegeven door de beestjes die ze liefhebben en kennen. Deze mensen en beestjes hebben me in materieel opzicht geholpen dit boek te schrijven door etnografische subjecten te worden en, in het geval van de mensen, ook door kladversies van hoofdstukken te lezen en kritisch naar mijn tirades te luis-teren.

Agilityvrienden: die speciale maatjes met wie Cayenne en ik agility oefenen en spelen zijn, onder anderen, Pam Richards en Cappuccino, Suzanne Cogen en Amigo, Barbara McElhiney en Bud, June Bogdan en Chloe, Liza Buckner met Annabelle en Taiko, Annette Thomson en Sydney, Sharon Kennedy en Dena, Susan Cochran en Aiko, Gail en Ralph Frazier met Squeeze en Tally Ho, Derede Arthur en Soja, Susie Buford en Zipper, Connie Tuft met Tag en Keeper, Faith Bugely met Rio en Gracie, Garril Page en Cali, Clare Price en Jazz, David Connet en Megan, Joan Jamison en Boomer, Marion en Mike Bashista met Merlin en Kelli, Laurie Raz-Astrakhan en Blue, Chris Hempel en Keeper, Laura Hartwick met Ruby en Otterpup, Diana Wilson en Callie, Dee Hutton en Izzy, Luanne Vidak en Jiffy, Crissy

Hastings Baugh en Gracie, Karen Plemmens Lucas en Nikki, Gayle Dalmau en een streng zijdeachtige terriërs (Kismet, Sprite en Toot), en Linda Lang met Rosie en Tyler. Mijn agilitydocenten zijn Gail Frazier, Rob Michalski (met Hobbes en Fate) en Lauri Plummer. Ziji Scott, met Ash, weet hoeveel ze Cayenne en mij gegeven heeft met haar spirit en haar magische chiropractorhanden.

Dieren in de wetenschap: honden die een handje met dit boek hebben geholpen die door wetenschappelijke praktijken ter wereld zijn gekomen zijn, onder anderen, Spike en Bruno (en hun mens Gwen Tatsuno), agility-atleten die als kruisingen van newfoundlander en bordercollie werden gefokt voor het hondengenoomproject. Mijn hond Cayenne droeg DNA bij aan het project om het gen voor 'merle' te identificeren, alsook aan een medicijngevoeligheidsproef. De meeste honden die in de wetenschap werken doen dat anoniem, leven in kennels en niet in huizen, en lijden maar al te vaak pijn. Zij en alle andere beestjes wier leven en dood in het maken van kennis zijn ingebouwd verdienen erkenning, en dat is nog maar het begin van wat wij hun verschuldigd zijn. Werkende dieren, voedsel- en vezelproducerende beestjes inbegrepen, zullen me door heel het boek achterna spoken. Het antwoord — de verantwoording — is nog nauwelijks begonnen.

Studenten en bezoekende postdocs die deelnamen aan mijn seminars — die wetenschapssociologie koppelen aan dierenstudies en feministische theorie, aan de Universiteit van Californië te Santa Cruz — verdienen een speciaal dankje. Onder hen zijn Rebecca Herzig, Thomas van Dooren, Cressida Limon, Maria Puig de la Bellacasa, Natascha Myers, Heather Swanson, Jake Metcalf, Shannon Brownlee, Raissa Burns, Scout Calvert, Lindsey Collins, Lindsay Kelley, Sandra Koelle, Natalie Loveless, Matt Moore, Astrid Schrader, Mari Spira, Kalindi Vora, Eric Stanley, Matthew

Moore, Marcos Becquer, Eben Kirshey, Martha Kenney, Chloe Medina, Cora Stratton, Natalie Hansen, Danny Solomon, Anna Higgins, Eunice Blavascunas, Nicole Archer, Mary Weaver, Jennifer Watanabe, Kris Weller, Sha LaBare, Adam Reed en Carrie Friese (UCSF). Ook ben ik enorm veel dank verschuldigd aan voormalige studenten, nu collega's, vooral Eva Hayward, Chris Rose, Gillian Goslinga, Kami Chrisholm, Alexis Shotwell, Joe Dumit, Sarah Jain, Karen Hoffman, Barbara Ley, Anjie Rosga, Adam Geary, David Delgado Shorter, Thyrsa Goodeve, Rebecca Hall, Cori Hayden, Kim TallBear, Kaushik Sunder Rajan, Dawn Coppin en Delcianna Winders.

Collega's van UCSC zijn cruciaal geweest voor mijn denken over dier-mensontmoetingen, in het bijzonder Gopal Balakrishnan, Karen Barad, Nancy Chen, Jim Clifford, Angela Davis, Dorothea Ditchfield, Barbara Epstein, Carlo Freccero, Wlad Godzich, Jody Greene, Susan Harding (met Bijou en Lulu Moppet, om van Marco nog te zwijgen!), Lisbeth Haas, Emily Honig, David en Jocelyn Hoy, Gary Lease, David Marriott, Tyrus Miller, Jim McCloskey, Karen McNally, Helen Moglen, Sheila Namir, Vicki en John Pearse, Ravi Ranjan, Jennifer Reardon, Neferti Tadiar, Dick, Terdman en Anna Tsing.

Wetenschappers, biologen en kunstenaars uit alle windstreken hebben me op allerhande manieren geholpen met *Wanneer soorten kennismaken*, onder wie Carol Adams, Marc Bekoff, Nick Bingham, Lynda Birke, Geoff Bowker, Rosi Braidotti, Jonathan Burt, Rebecca Cassidy, Adele Clarke, Sheila Conant, Istvan Csicsery-Ronay, Beatriz da Costa, Troy Duster, Mike Fisher, Adrian Franklin, Sarah Franklin, Erica Fudge, Joan Fujimura, Scott Gilbert, Faye Ginsberg, Michael Hadfield, Nancy Hartstock, Deborah Heath, Stefan Helmreich, Laura Hobgood-Oster, Don Ihde, Lupicinio Íñiguez, Alison Jolly, Margaretta Jolly, Caroline Jones, Eduardo

Kohn, Donna Landry, Tom Laqueur, Bruno Latour, Ann Lefler, Diana Long, Lynn Margulis, Garry Marvin, Donald McCaig, Susan McHugh, Eduardo Mendietta, Alyce Miller, Gregg Mitman, Donald Moore, Darcy Morey, Molly Mullin, Aihwa Ong, Benjamin Orlove, Patricia Piccinini, Annie Potts, Beatriz Preciado, Paul Rabinow, Lynn Randolph, Karen Rader, Rayna Rapp, Jonah Raskin, Manuela Rossini, Joe Rouse, Thelma Rowell, Marshall Sahlins, Juliana Schiesari, Wolfgang Schirmacher, Joseph Schneider, Gabrielle Schwab, Evan Selinger, Barbara Smuts, Susan Squier, Leigh Star, Peter Steeves, Isabelle Stengers, Marilyn Strathern, Lucy Suchman, Anna-Liisa Syrjnen, Karen-Sue Taussig, Jesse Tesser, Charis Thompson, Nick Trujillo, Albian Urdank, Ian Wedde, Steve Woolgar en Brian Wynne.

Ik ben op te veel plekken om op te noemen uitgenodigd om papers te presenteren en seminars en lezingen te geven terwijl ik over dit boek aan het nadenken was. Alle mensen die hebben gelezen, geluisterd en geantwoord maakten een verschil. Ik weet ook hoeveel ik verschuldigd ben aan de instituties die me het onderzoeken en schrijven mogelijk maakten, vooral mijn afdeling, Geschiedenis van bewustzijn, en het Centrum voor culturele studies, aan de Universiteit van Californië te Santa Cruz.

Op een kritiek moment vroeg Cary Wolfe me of het boek er nu echt ging komen, om me vervolgens te helpen de hoofdstukken te doordenken. Zijn schrijven had me al gevormd, en daarvoor ben ik hem ten diepste dankbaar. De lezers namens University of Minnesota Press, Isabelle Stengers en Erica Fudge, maakten zichzelf na hun commentaren te hebben gegeven bekend; die hebben me ontzettend geholpen.

Mijn broers Rick Miller-Haraway en Bill Haraway hebben me geholpen te doorvoelen en -denken hoe ik na de dood van onze vader, Frank Haraway, over hem kon schrij-

ven. Pa's bereidheid om naar mijn sportverslagen uit de agilitysport te luisteren ligt aan dit boek ten grondslag.

Sheila Peuse, Cheryl VanDeVeer, Laura McShane en Kathy Durcan hebben een speciale plek in mijn ziel voor al hun hulp bij aanbevelingsbrieven, manuscripten, cursussen, studenten en het leven.

Omdat ze door de vele jaren heen met mij hebben meegeacht over honden en tal van andere zaken, ben ik oprechte dank verschuldigd aan Rusten Hogness, Suze Rutherford, Susan Caudill, C.A. Sharp, Linda Weisser, Catherine de la Cruz, Katie King, Val Hartouni (en Grace) en Sharon Ghafari-Tabrizi. Met Susan rouw ik om het verlies van Willem, de Grote Pyreneeër, uit onze levens en ons land. Rusten hielp me niet alleen om beter te denken en te schrijven; ook wendde hij zijn computerkundigheid aan om elke fase van het proces in technisch opzicht te onderhouden, en in 1999 stemde hij er met aanzienlijke gratie mee in om tegen beter weten in een energie-explosie van een puppy in onze levens uit te nodigen.

David Schneider en zijn koningspoedel George leerden me het nodige over Anglo-Amerikaanse verwantschap in leven en dood. David en ik gingen onze eerste confrontatie met hondentraining samen aan door Vicki Hearne te lezen en de afschuwelijke kunst van het gehoorzaam zijn te leren door cursussen te volgen met onze langlijdende hondenmetgezellen George, Sojourner en Alexander Berkman.

Hoe zou ik Cayenne en Roland, de honden van mijn hart, ooit genoeg erkenning kunnen geven? Dit boek is voor hen, ook al zouden ze de voorkeur geven aan een krab-en-snuffelversie, zonder eindnoten.

Deel I. Wij zijn nooit mens geweest

Wanneer soorten kennismaken

Introducties

Twee vragen vormen de leidraad van dit boek: 1) wie en wat raak ik aan wanneer ik mijn hond aanraak, en 2) hoe is 'worden-met' een praktijk van wereldlijk worden? Deze vragen verstrik ik met uitdrukkingen die ik in Barcelona heb geleerd van een Spaanse liefhebber van Franse bulldoggen, *alter-globalisation* en *autre-mondialisation*.¹ Europese activisten hebben die termen bedacht om te benadrukken dat hun benaderingen van gemilitariseerde, neoliberale modellen van 'wereld-maken' niet op anti-globalisering neerkomen, maar gaan om het voeden van een rechtvaardiger en vreedzamer *anders-globalisering*. Door sommige knopen van ons gewone veelsoortige leven op aarde te herstrikken leren we een veelbelovende *autre-mondialisation* kennen.

Ik denk dat we wereldlijk leren zijn door te worstelen met het gewone, niet door ons eruit weg te generaliseren. Ik ben een schepsel van de modder, niet van de lucht. Als bioloog heb ik het wonderbaarlijke vermogen van slijm — om dingen met elkaar in aanraking te brengen, en om levende wezens en hun delen van glijdende overgangen te voorzien — altijd stichtelijk gevonden. Ik vind het geweldig dat maar in ongeveer 10 procent van de cellen die de even gewone als wereldse ruimte die ik mijn lichaam noem bezetten menselijk genoom valt aan te treffen; de overige 90 procent van de cellen is gevuld met het genoom van bacteriën, schimmels, prokaryoten, enzovoorts, waarvan sommige meespelen in

een symfonie die noodzakelijk is om mij überhaupt in leven te houden, terwijl andere meeliften en de rest van mij — van ons — geen kwaad doen. In getal word ik overvleugeld door mijn minimakkertjes. Of liever gezegd, door in het gezelschap van deze kleine tafel- en rommelgenoten [*messmates*] te verkeren word ik een volwassen menselijk wezen. Eén zijn betekent altijd met velen worden. Sommige van deze persoonlijke microscopische biota zijn gevaarlijk voor de ‘ik’ die deze zin schrijft. Vooralsnog worden ze in toom gehouden door de gecoördineerde symfonie van alle andere cellen, menselijk of niet, die de bewuste ‘ik’ mogelijk maken. Ik vind het geweldig dat, wanneer ‘ik’ doodga, al die goed- en kwaadaardige symbionten wat er overblijft van ‘mijn’ lichaam overnemen en gebruiken, ook al zal dat niet lang duren, want in de werkelijke tijd zijn ‘wij’ noodzakelijk voor elkaar. Als klein meisje hield ik me graag op in miniatuurwerelden die barstten van de kleine entiteiten, zowel echte als verbeelde. Ik hield van het spel met tijd- en ruimteschalen dat door kinderspeelgoed en -verhalen tastbaar voor me werd. Toen kon ik niet bevroeden dat die voorliefde me klaarstoomde voor de kennismaking met mijn metgezelsorten, die mijn schepper zijn.

Figuren helpen me bij mijn worsteling binnenin het vlees van de sterfelijke, wereld-makende verknoppingen die ik *contactzones* noem.² Voor ‘figuratie’ noemt de *Oxford English Dictionary* de betekenis van ‘chimaerische visie’ uit een achttiende-eeuwse bron, een betekenis die nog altijd impliciet in mijn zin van het woord *figuur* zit.³ Figuren brengen volk samen door ze uit te nodigen om het lichamelijke verhaal dat in hun lijnen wordt verteld te bewonen. Figuren zijn geen representaties of didactische illustraties, maar veeleer materieel-semiotische kruispunten of knopen waarin verscheidene lichamen en betekenissen elkaar medevormgeven. Voor mij komen het biologische en het literaire of artis-

tieke samen in figuren, met alle kracht van de geleefde werkelijkheid. Mijn lichaam is letterlijk net zo'n figuur.

Jarenlang heb ik als 'buikschrijver' geschreven vanuit krachtige figuren als cyborgs, (mens)apen, oncomuizen^a en, onlangs, honden. In elk geval zijn deze figuren tegelijkertijd schepselen van verbeelde mogelijkheid en van woeste en gewone werkelijkheid; de twee dimensies klitten samen en verlangen antwoord van elkaar. Over dat soort dubbelheid gaat *Wanneer soorten kennismaken*, hoewel het nog meer gaat over de spelletjes 'kattenwieg'^b waardoor zij-die-in-de-wereld-gaan-zijn in intra- en interactie worden geconstitueerd. De kennissen gaan niet aan de kennismaking vooraf; alle soorten soorten, levend of niet, zijn veeleer een gevolg van de subject- en objectvormende dans van ontmoetingen. De kennissen noch de kennismakingen in dit boek zijn alleen maar literaire vergelijkingen. Het zijn veeleer gewone wezens-in-ontmoeting, in en om huis, lab, veld, dieren-tuin, park, kantoor, gevangenis, oceaan, stadion, schuur of fabriek. Zoals het gewone verknoopte wezens betaamt zijn het ook altijd betekenis-makende figuren die andere waarvan ze antwoord krijgen verzamelen en bundelen tot onvoorspelbare soorten 'wij'. In de berg verstrengelde, elkaar medevormgevende soorten van de aarde richt dit boek zich op kennismakingen van contemporaine menselijke wezens met andere beestjes, vooral maar niet alleen met diegene die bekendstaan als 'huisdieren'.

Zo zullen lezers in de hoofdstukken die volgen kennismaken met gekloonde honden, databasetijgers, een honk-

-
- a *Oncomice*, een speciale laboratoriummuizensoort die genetisch zo is gemodificeerd dat de dieren snel kanker krijgen. NB Kleine symbolen in de tekst verwijzen naar voetnoten van de vertaler, genummerde noten verwijzen naar Haraway's eindnoten.
- b *Cat's cradle*, een spel waarbij je met een lus tussen je vingers allerlei figuren maakt.

balverslaggever op krukken, een gezondheids- en genetica-activist uit Fresno, wolven en honden in Syrië en de Franse Alpen, *Chicken Little* en 'Bushkluijjes' in Moldavië, tseetseevliegen en cavia's^c in een Zimbabwaans laboratorium in een young-adultroman, wilde katten, camera dragende walvissen, misdadigers en honden die trainen in de gevangenis, en een getalenteerde hond en een vrouw van middelbare leeftijd die samen sporten in Californië. Dit zijn allemaal figuren, allemaal heel gewoon, hier en nu, op deze aardkloot, die vragen wie 'wij' zullen worden wanneer soorten kennismaken.

De hond van Jim, met dank aan James Clifford

c Guinea pigs, waarmee in figuurlijke zin 'proefkonijnen' worden bedoeld.

De hond van Jim en die van Leonardo

Maak kennis met de hond van Jim. Deze foto werd genomen door mijn collega en vriend Jim Clifford, tijdens een winterse wandeling die hij maakte door een van de vochtige canyons in de groene strook van Santa Cruz, vlak bij zijn huis. Deze aandachtige, zittende hond hield het maar één seizoen vol. De volgende winter konden de vormen en het licht in de canyon er niet voor zorgen dat een hondenziel opnieuw leven blies in de uitgebrande redwoodstronk, bedekt met redwoodnaalden, (korst)mossen, varens en zelfs een opschietend Californisch laurierplantje als gecoupeerde staart, die het oog van een vriend het jaar daarvoor voor me had gevonden. Vele soorten — en zoveel soorten van soorten — maken kennis in de hond van Jim dat hij een antwoord suggereert op mijn vraag: wie en wat raken we aan als we deze hond aanraken? Hoe maakt deze aanraking ons wereldlijker, in een alliantie met alle wezens die werken en spelen voor een anders-globalisering die het langer dan één seizoen kan volhouden?

We raken Jims hond aan met tastende ogen die mogelijk zijn gemaakt door een goede digitale camera, computers, servers en e-mailprogramma's waardoor het hogeresolutie-jpeg-bestand me is toegestuurd.⁴ Het visuele systeem dat Jim en ik van de primaten hebben geërfd, met z'n levendige kleurenzintuig en scherpe focuskracht, is in het metaalen, plastic en elektronische vlees van het digitale apparaat gewikkeld. Ons soort vermogen om waar te nemen en zinnelijk genot te beleven verbindt ons met onze naaste familie, de mensapen. Wordt deze nalatenschap aangeraakt, dan geeft onze wereldlijkheid antwoord aan én voor die andere primatewezens, zowel in hun natuurlijke habitat als in laboratoria, televisie- en filmstudio's en dierentuinen. Ook het biologische, koloniserende opportunisme van organis-

men, van onzichtbaar gloeiende virussen en bacteriën tot de kroon van varens die het hoofd van deze loebas siert, is voelbaar in de aanraking. Biologische soortendiversiteit en alles wat dat in onze tijd vergt zijn te vinden in deze gevonden hond.

Met deze door een camera voortgebrachte, haptisch-optische aanraking van een hondachtige treden we binnen in de geschiedenissen van het ICT-ontwerp, de arbeid aan de lopende band van elektronische producten, mijnbouw en de verwerking van ICT-afval, het onderzoek aan en de vervaardiging van plastics, transnationale markten, communicatiesystemen en technoculturele consumptiegewoonten. Mensen en dingen zijn op een wederzijds constituerende, intra-actieve manier met elkaar in aanraking.⁵ Visueel en tactiel — tactisch — ben ik in de aanwezigheid van de intersectionele, door ras, sekse, leeftijd, klasse en regio gedifferentieerde systemen van arbeid die de hond van Jim hebben laten leven. Een antwoord lijkt wel het minste wat in dit soort wereldlijkheid nodig is.

Deze hond had niet tot me kunnen komen als er in de vroege eenentwintigste eeuw in een universiteitsstadje aan de kust in midden-Californië geen praktijken van wandelen in je vrije tijd waren geweest. Die stedelijke wandelpleziertjes raken aan de laat-negentiende-eeuwse arbeidspraktijken van houthakkers die, zonder kettingzaag, de boom omzaagden waarvan de verbrande stronk een post-arboreaal leven ging leiden. Waar is het hout van die boom gebleven? Een opzettelijk door houthakkers gestookt fikkie of een door de bliksem veroorzaakte natuurbrand in het Californische droge seizoen — zo is de hond van Jim uit de geblakerde overblijfselen van de boom gehakt. Het beleid voor groenstroken van Californische steden die weerstand bieden aan het lot van Silicon Valley, een beleid dat even schatplichtig is aan de geschiedenis van de

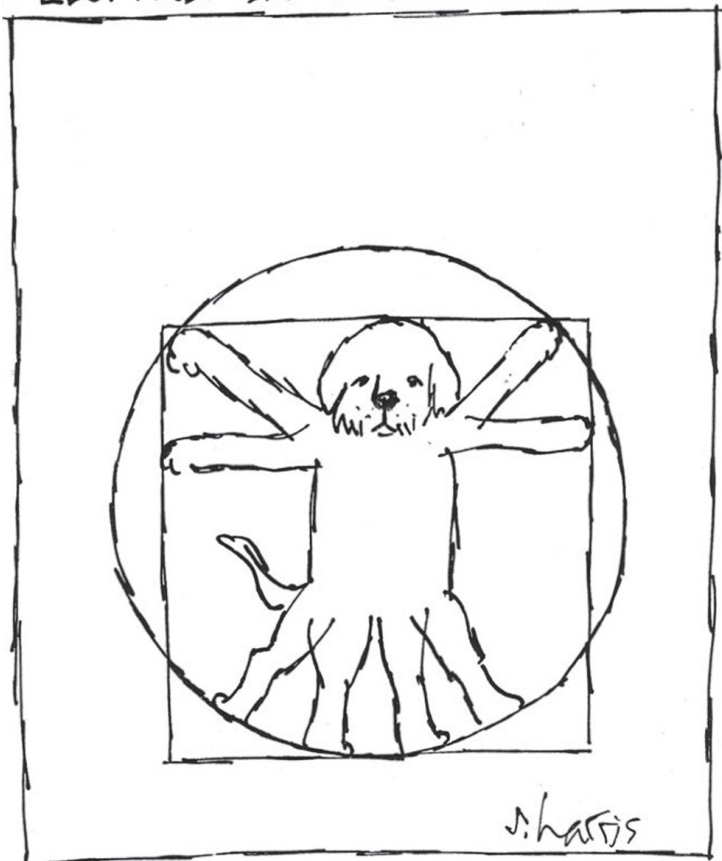
milieubeweging als aan die van klasse — dit beleid heeft verzekerd dat de hond van Jim niet plat zou worden gewalst om plaats te maken voor huizenbouw aan de westelijke rand van het naar onroerend goed hongerende Santa Cruz. De door water geërodeerde en door aardbevingen gebeeldhouwde ruigheid van de canyons hielp ook mee. Door hetzelfde gemeentelijke beleid en dezelfde aardgeschiedenissen is het ook poema's gegeven om vanuit de bossen nabij de campus door het struikgewas van de canyons te kuieren die dit deel van de stad kenmerken. Als ik mijn harige honden niet aangelijnd in die canyons uitlaat, moet ik denken aan deze mogelijke katachtige aanwezigheden. Ik doe ze dan weer aan de lijn. Wat er niet bij komt kijken als ik de hond van Jim visueel bevinger: alle belangrijke ecologische en politieke geschiedenissen en worstelingen van gewone kleine steden die zich afvragen wie er wie zou moeten opeten, en wie er samen zouden moeten leven. Met iedere tactiele blik vermenigvuldigen zich de natuur-culturele contactzones. De hond van Jim is een provocatie van nieuwsgierigheid, wat ik beschouw als een van de eerste verplichtingen en diepste geneugten van wereldlijke metgezelsorten.⁶

Dat Jim het beest überhaupt zag was een daad van vriendschap van de kant van een man die van zijn leven niet met honden bezig was geweest en voor wie ze ook niet bijzonder aanwezig waren geweest voordat zijn collega aan weinig anders meer leek te denken en op nog minder leek te reageren. Vervolgens kwamen er geen harige honden op hem af, maar kruiste een ander, minstens even wonderbaarlijk soort hondachtige zijn pad. Zoals mijn betrouwbare bronnen in de Amerikaanse hondencultuur zouden zeggen is de hond van Jim een 'echte hond', enig in z'n soort, zoals een hond met een mooie gemengde stamboom die je nooit na zou kunnen maken, een die je maar net tegen moet ko-

men. Het staat toch buiten kijf dat hier sprake is van een he-leboel gemengde voorouders, om van tijdgenoten nog te zwijgen? Dit is denk ik wat Alfred North Whitehead met een 'samengroei van belichaamde waarnemingen' bedoeld zou kunnen hebben.⁷ Het behoort hoe dan ook tot de kern van wat ik leer kennen wanneer ik vraag wie ik aanraak wanneer ik een hond aanraak. Ik leer dan iets over hoe je in den vlez en erft. Woef...

De hond van Leonardo behoeft nauwelijks introductie. Tussen 1485 en 1490 schilderde Da Vinci de *Vitruviusman*, of-tewel de Perfect Geproportioneerde Man, die zich even-goed een weg heeft gebaand in de verbeelding van de tech-nocultuur als in die van de huishondencultuur. De cartoon die Sydney Harris in 1996 maakte van 's Mans gevierde vier-voeter bootst een figuur na die is komen te staan voor het humanisme van de Renaissance; voor moderniteit; voor de generatieve verstrikking van kunst, wetenschap, technolo-gie, genie, vooruitgang en geld. Ik ben de tel kwijtgeraakt hoe vaak Da Vinci's *Vitruviusman* in de jaren negentig van de vorige eeuw niet op conferentiebrochures van bijeenkom-sten in de genomica stond of advertenties voor moleculair biologisch instrumentarium en laboratoriumreagentia sierde. De enige concurrenten die enigszins in de buurt kwamen waren Vesalius' anatomische schetsen van ontle-de menselijke figuren en *De schepping van Adam*, Michelange-lo's fresco op het plafond van de Sixtijnse Kapel.⁸ Hoge Kunst, Hoge Wetenschap: genie, vooruitgang, schoonheid, macht, geld. Door de Man van Perfecte Proporties komt zo-wel de numerieke magie als de uit het leven gegrepen, orga-nische alomtegenwoordigheid van de fibonaccireeks naar voren. In de vorm van zijn baasje overgezet helpt de Hond van Perfecte Proporties me te bedenken waarom de voor-aanstaande figuur van het humanisme niet zo kan werken voor het soort *autre-mondialisation* waar ik naar op zoek ben

LEONARDO DA VINCI'S DOG

'Leonardo da Vinci's hond.' Auteursrecht Sidney Harris, sciencecartoonsplus.com

met aardse kompanen als de hond van Jim wel doet. De cartoon van Harris is grappig, maar lachen is hier niet genoeg. Leonardo's hond is de metgezelsort voor het technohumanisme en zijn wensdromen van zuivering en transcendentie. In plaats daarvan wil ik opgaan met de bonte menigte die Jims hond is. Scherpe lijnen tussen traditioneel en mo-

dern, organisch en technologisch, menselijk en niet-menselijk maken daarin plaats voor de omwikkelingen van het vlees die krachtige figuren als de cyborgs en honden die ik ken net zozeer te kennen geven als ten uitvoer brengen.⁹ Misschien is dat waarom de hond van Jim nu dienstdoet als screensaver op mijn computer.

Professionele kennismakingen

Dat brengt ons bij de meer gebruikelijke ontmoetingen van honden en cyborgs, degene waarin hun veronderstelde vijandschap wordt opgevoerd. Dan Piraro slaagde er wonderwel in de *rules of engagement* te vangen in een van zijn zondagse cartoons voor *Bizarro* in 1999. In zijn welkomstwoord voor aanwezig van de Amerikaanse Vereniging van Schoothondjes wijst de spreker — een klein hondje — op een verlichte slide een laptop aan, waarbij hij plechtig de woorden spreekt: ‘Dames en heren, ziehier... de vijand!’ Wonderlijk, zo’n woordspeling die schoothondjes en laptops tegelijk samenbrengt en van elkaar scheidt. En er wordt een wereld van onderzoekjes door geopend. Een echte hond-persoon zou om te beginnen kunnen vragen of menselijke schoten eigenlijk wel ruim genoeg zijn om tegelijkertijd een hond van behoorlijk formaat en een computer op te leggen. Zo’n soort vraag komt meestal op in de namiddag als een thuiswerkend menselijk wezen nog steeds achter de computer zit en de belangrijke verplichting verwaarloost om het effectief aandringende beest dat niet meer blijft liggen uit te laten. Er zijn echter vragen van filosofisch groter gewicht, zo niet van grotere praktische urgentie, die in deze cartoon uit *Bizarro* op de loer liggen.

Modernistische versies van zowel humanisme als post-